

Анатолій Скрипник

Ангел по небу летить... *

Есе

В'ячеславу Брюховецькому

...Але що знаємо ми про ангелів (янголів)? і чи не вимагає уточнення настроїв, з яким мені давненько вже заманулося розібратися?.. Під рукою якраз опинилася старожитня, уперше видана 1891 року й авторитетна до сьогодні «Повна Біблійна Енциклопедія». У передмові автор-упорядник, архимандрит Никифор твердить, що енциклопедія «розкриває терміни й поняття біблійної археології, архітектури, астрономії, географії, ботаніки, священної бібліографії, військової науки, зоології, землеробства, мистецтва, мінералогії, метеорології, медицини, математики, нумізматики, педагогіки, фізики, етнографії і т. д.».

Ось який обшир знань розкриває... енциклопедія, зведена, вочевидь, людиною не тільки духовною, мудрою, працьовитою (з чим лише й можна порівняти таку працю?), а ще й з тою старосвітською етикою, що могла, безумовно, виховатися тільки у монастирі, у подвижницькому усамітненні, у безперервних молитвах та розмовах з Богом, що вже наче само по собі обдаровує людину скромністю й усвідомленням скромності твореного нею, хоч би якою многотрудною і величавою була б та праця з її власного погляду чи з погляду інших людей.

Про це подумав, прочитавши коротеньку передмову архимандрита Никифора до грубезного тому енциклопедії. Передмо-

---

* Кур'єр Кривбасу. – 2004. – Березень. – С. 199–208. В есе цитуються вірші П. Воронька, А. Первомайського, О. Шарварка.

ва закінчується зворушливим вибаченням: «сподіваюся... що читачі прихильно поставляться до виконання такого обширного й многотрудного завдання, яким є видання Повної Біблійної Енциклопедії, і покрийть автора своєю любов'ю, якщо понад очікуване стрінуть в ній які-небудь друкарські помилки й погрішності».

...І покрийть своєю любов'ю!.. Так, як колись, ми, сучасні автори, вже не вміємо ні думати, ні писати, ні сподіватися на порозуміння з читачем, і тим паче звертатися до нього з вибаченням – що там за друкарські помилки! А за смисл писаного, і, власне, потребу всякого писання, що, зрозуміло ж, завжди відволікає сподіваного нами читача од інших, і, можливо, значніших справ. А хіба їх мало у світі й у всіх тих галузях знань, які згадає чернець Никифор?! Хімії, фізиці, астрономії?..

От писав би кожен і думав, чи покрийть його читачі любов'ю, чи не покрийть. А якщо не сподіваєшся, що покрийть, то – зупинись і не пиши далі. Але як здогадатися: покрийть – не покрийть?! І як зупинитися, коли ось запраглося розповісти про ангелів?! Тільки про них! І без жодних, зрозуміло, відхилень од теми.

Отже, ангели, за енциклопедією архимандрита Никифора, це «погрецьки та європейськи означає: вісник. Слово ангел (вісник) часто переноситься і на людей. А вживане у загальному смислі, воно виражає поняття про духовні істоти і їхнє служіння, так як через них Господь являє свою волю, а вони вже її виконують (...). З Святого Письма знаємо про місцеперебування ангелів та служіння, про те, що вони володіють знаннями й чистотою, що високо постають над нашим звичайним мисленням. Вони істоти духовні, безтілесні, обдаровані волею, розумом та могутністю, і займають вищий ступінь у ряду творіння».

Зрозуміло, «істоти вищі й безтілесні»... А побачити?.. Як одну із таємниць і образів Світу Вищого, світу понад усіма нашими мізеріями, що всі без Віри, Надії та Любові обертаються на вітер, на марноту марнот, і про що у найдавніших книгах писано:

Повні труду всі речі, –
Людина сказати всього не потрапить!
Не насититься баченням око,
І не наповниться слуханням ухо...
Що було, воно і буде,
І що робилося, буде робитися воно, –
І немає нічого нового під сонцем!..

Нічого нового!.. Свята правда!.. Одкровення Книги Еклезіяста... Але як же часто в історіях, драмах, перипетіях, пригодах

нашого (і без нічого нового!) життя з'являлися ангели!.. Бувало, наче лише саме вони (і у таких вже бувальцях!) і виносили, і проводили, і вивозили, і підіймали, і заступали – невидимі, але ті, що завжди поруч, ангели-хранителі!.. Не допускали пропасти – і розчарованому, і зраженому, і зневаженому... Виносили й виводили! і своїми невидимими крилами покривали. Бо ж у кожній людині, як відомо, є її власний ангел-хранитель. Можливо, у зв'язках з цими ангелами і ми над марнотами нашого звичайного життя підносилися?!

Ангели (янголи)!.. Кого б найбільше хотілося побачити (адже вони нас знають!) і вибачитися за турботи, завдані власною персоною, і за нерозважливість, і за прикрі помилки, і за дурниці, яких не оминути у повсякденні, і т. ін. і т. п. Ти помилявся-маявся, а вони виручали-старалися!.. Стільки сили й турботи на тебе витратили!..

Не наважуючися змалювати Творця, художники всіх часів і народів так блискуче й часто малювали саме ангелів, і кожен, без сумніву, вкладаючи молитву й душу в те високе малювання. Справді високе!., бо ж ангелів малюють під куполами, у піднебесі храмів, і погляд до них треба зводити знизу вгору, бо ж вони – по небу летять!..

Високо-високо летять, а на допомогу приходять завжди. Стільки історій, з ними пов'язаних!.. Розкажу одну, і на перший раз, можливо, найпростішу, а можливо, ту, що найперше хочеться розповісти.

Якось улітку, в спеку, мав я їхати на рідну сторону автобусом за десятиліття вивченим чи не до кожного дерева при дорозі шляхом. З столичного автовокзалу, де опинився вранці, мій автобус мав відправлятися за годину. Все гаразд, та й рейси знаю, роками вони не змінюються... Тільки роки минають!..

До каси – квитки є. ...І раптом, вже під віконцем каси, перед яким і черги ніякої не було, стало мені тоскно від думки, що ось квиток, вважай, є, але ж цілу годину мушу тинятися по вокзалу. А як?.. Кави вип'єш – найгіршої!., як на всіх вокзалах. Хвилини вісім-десять на це піде: хіба такою кавою будеш насолоджуватися? Можна вийти на третій поверх вокзалу й ще раз подивитися мозаїки, виконані видатними київськими художниками Адою Рибачук та Володимиром Мельниченком. Ці мозаїки колись захоплено описав Віктор Некрасов. Але стільки разів я вже їх бачив, напам'ять знаю!.. Одне слово, якесь – і, як виявиться згодом,

зовсім нерозумне! – сум'яття почуттів відштовхнуло мене від квіткової каси, до віконечка якої вже й руку з грошима простягнув.

Вирішив нараз: тролейбусом-автобусом виїхати за місто, а там – стану над трасою, руку підніму, і хтось зупиниться, легковик, самоскид, байдуже, а виїду я із цього пекельного літнього міста якнайшвидше... Той, хто зупиниться, аж додому мене, звісно, не доведе, але якусь дещицю путі, до Обухова, Кагарлика, Корсуня, де вже простір і воля, і вітерці прохолодні повівають з далеких ярів, і сині ліси на обрїях, таки здолаю. Навіть два вітряки є над цим шляхом!.. А мало над яким, і часом довгим-предовгим, шляхом зустрінеш зараз вітрячок, наш опоетизований!.. Тільки у віршах, вважай, вони залишилися, ті вітряки, і в гарних, зрозуміло, віршах:

Старий вітряк – дубовий птах –
Стоїть на пагорбах в житах.
Хай ні зернини у коші,
Та в жорновій його душі
І досі борошно тече.
На свято мати хліб пече
Із того борошна.
Це – сни.
Давно вже мелють двигуни
Крупчатку білу і м'яку.
Та не забути вітряку,
Як ждала бідна давнина
Того, хто їде із млина.
Був рідний, наче серця стук,
Підків об груддя срібен звук.
І шепотіла тишина:
– Наш тато їдуть із млина.

...Тата вже немає... А мама, сива-сива мама, на мене чекає, і спішу я на цій дорозі, як лише на ній випадає спішити, й не так, можливо, ймовірна нудьга знітила мене сьогодні на вокзалі, як наздогнала вічна тривога: треба поспішати! І далеко вперед не зазираючи, і назад не озираючися, а саме – у цю мить! Яку відлічує секундна стрілка, що зараз, здається, є і не на кожному годинникові!..

З міста (тролейбус, автобус) виїхати, вважай, кілька хвилин – дурниці!.. І невдовзі вже був біля траси, і руку підніс, а там згадав, що з молодості таким відчайдушним робом не їжджу. Десять, двадцять років... Все ж таки не лінуюся наперед квитки купувати, заздалегідь квиточок, з яким – сів та й поїхав... До рідних

просторів, до вітряків понад шляхом, один – за Кагарликом, другий – уже майже коли додому підїжджаєш, на горбах, поміж лісами, за селом, крилами повернутий завжди назустріч. Він, справді, і зустрічає, і проводить, і довго я на нього, відїжджаючи, озираюся...

Проте ж далеко мені стало сьогодні до рідних вітряків!.. Чим довше стояв над трасою, яку починало розпикати палюче сонце (і в рік сонячної активності!), тим сильніше це усвідомлював. Стільки вже пролетіло повз мене тих машин – і легковиків, і вантажівок – сотні!, тисячі... Ані в одному не зворушилася чиясь душа, щоб допомогти самотньому подорожньому із піднятою – благально, зрозуміло, рукою. Ніхто не пригальмував, не зупинився... Дверцята кабіни не прочинив, не запитав: «Куди?» – а як так, то й не сказав для мене найважливішого у цей час: «Підвезу!.. По дорозі...»

Вже й автобус, і напівпорожній, який я проігнорував на вокзалі, проплив повз мене, величний і неприступний, бо вони на благаання таких прохачів, яким я опинився зараз, не зважають. У них далека, наче аж трансатлантична дорога, вони не мають права гаяти час на дрібниці. Але гонору стільки!.. Голубий, новенький, ще не розшарпаний на наших дорогах, наче корабель, як чайний кліпер якийсь!., пливе там усього-на-всього до Черкас, а наче на край світу... Та й плавали на тих чайних кліперах переважно піжони, ганяли через Атлантику за кілька днів наввипередки. Диво вітрильного флоту!., а вже флот ваш відслужив, пароплавчик з'явився, паровий двигун, не так красиво, але надійніше, й людство обрало те, що надійніше, й піжони на кліперах, хай по п'ять-шість щогл вони на них ставили, мали поступитися, і погнили їхні вітрильники у старих портах... Немає і не буде вже ані барків, ні бригів, ні бригадин... Та й не треба мені в Черкаси, я ж раніше виходжу, і, купуючи той же квиток на той же автобус, касирку завжди попереджаю: мені на черкаський, але не в Черкаси, мені... Додому!., але це вже я сам собі кажу подумки, бо кому ж це розкажеш?!

Скажу додому. А таки – додому,
Куди ж іще найбільш кортить старому?
Садок вишневий, і хрущі гудуть,
На призьбі тато й мама мене ждуть,
Бузок цвіте, і квіти прохолодні...
Невже Великдень, думаю, сьогодні...

У тому-то і є парадокс наших сприйнятів, що перед Великднем, після довгої занудотливої зими, мріємо про сонячні дні,

а коли вже літо плавить асфальт, думаєш, куди б подітися од сонця, від спеки всесвітньої?! Услід за автобусом, що заледве не здався мені неприступним кораблем мрії, летіли, гуркотіли (аж вуха закладало!) по трасі знову незліченні машини, і чим далі ставало нестерпніше дивитися їм услід.

Чи я, чи життя і люди перемінилися?., раніше, хоча й коли це було?., а зупинялися, тепер же – наче розбійником вийшов на шлях – відвертаються... Утім, можливо, й життя летіло так швидко, що я й не помітив, коли вже стало соромно людині (сивій!) голосувати над шляхом, стояти із піднятою, чи то пак – простягнутою рукою, допомоги прохаючи...

Од нудоти й розпачу, марно втраченого часу, та й поспідав абияк, поспішаючи (от і доспішився!) закрутилося у голові щось напівзабуте, поки не з'явився ритм, тверді слова:

Наближається срібний автобус,
Залишається мало часу...

Як давно я це уперше почув!., і забулося, і не згадувалося, а ось знайшлося, як з переполюху!..

Наближається...
Залишається...

Так, буває, причепляться слова якоїсь пісеньки, найпростішої, аж до непристойної банальної, і ти повторюєш-наспівуєш їх, як дурницю, а забути (звільнитися!) не можеш.

Проте це була не нісенітниця з легковажної пісеньки, це були трагічні рядки великого поета, і почув я їх уперше, справді, давно, у незабутні дні юності, і прочитав мені їх уперше друг.

Довгий це вірш, і не знав я його ніколи напам'ять, і згадувалося знову й знову тільки те, що згадалося – про автобус, що наближається. Але зміст і настрої вірша я добре знав, такі вірші не забуваються. Хоча й збагнути не міг, чому ми захоплювалися ним, ще такими молодими-молодими, ще у віці, коли про смерть наче й не знають... Думки: якщо не про дівчат, то про футбол, коли не про складчину на майбутню студентську вечірку (перед клубом, перед танцями!), то про часом сумні наслідки вечірки проминулої (у тому ж клубі, але після танців)...

Проте, на щастя, й не лише про це!.. Ми вчилися!., і ще – відкривали світ – великий такий, згадую, світ, який буває тільки в юності.

Серед тих перших відкриттів (чи трохи пізніше, яка різниця!) і трапився моему другові вірш про срібний автобус – із останніх книг старого, а як на погляд нашого тодішнього віку,

то й дуже-дуже старого поета. Він написав багато книг, замолоду – в 30-х роках – був поетом войовничо-комсомольським, із гаслами й закличками несусвітніми, і з дурницями часом неймовірними, декламатором був і пустодзвоном. У страшному літературному побуті тодішніх років теж чеснотами не вирізнявся. А на старості раптом спалахнув, і одна за одною написав аж три книги справжніх – чесних і суворих, з докорами совісті, що прийшла до нього, як Перша Муза, з боєм втраченого часу, що став його суддею, і з любов'ю до життя, людей, Батьківщини. А на зізнання у тій любові – він знав! – залишається вже зовсім мало часу, майже не залишається, і відлік того часу настає – особливий... Не всі, не всі письменники це відчують, а він відчув!., і талант, здавалося б, для поезії загублений, наче озвався на поклик сумління, на спрагу людини вже не сказати, а прошепотіти зболене... Стати на сповідь перед дорогою вічною, а сповідь – це ж любов і каяття, найсильніша любов і найчесніше каяття, що єднаються в одному пориванні, і не переважають вони одне перед одним, а єднаються, як рука з рукою, погляд із поглядом, думка з думкою, почуття з почуттям, одкровення з одкровенням. Тоді й написав він один зі своїх найкращих віршів про срібний автобус, що наближається.

Не автобус, власне!., а катафалк. Так він називається. Срібний, оперезаний чорною смугою... Чому срібний?.. Можливо, спроба кольором, оманою кольору, завуалювати трагічну очевидність достеменних реалій. А можливо, у часи поета катафалки фарбувалися не так, як зараз. Ми ж лише свій час знаємо.

У тих віршах про невідворотність, про те, як людина – старий поет! – дослухається траурної музики, що поки не по ньому звучить, але поруч, під його вікнами, такою любов'ю розчахнулося стривожене серце, такими безмежними обр'ями наповнився погляд, запахущими пахощами перехопило віддих, що й життя – у всій красі і величі своїй! – здалося наче вічним...

А найпевніше у ньому – любов і дорога додому!..

Вони-таки мають випередити той скрипучий срібний автобус, бо вони, як і життя, – вічні!.. І скільки б не повторювалося це відкриття, воно теж і вічне, і для кожної людини – своє. Ось найбанальніше – стрілка на циферблаті годинника. По одному колу день за днем кружляє, вважай, на місці топчеться, ні туди ні

сюди, а які часи (роки, десятиліття!) долає, грає і сміється, сріблом-золотом виблискує, і наче казки про вічність переповідає!..

Думки думками – далеко заведуть!.. та спохопився: скільки ж я тут маюся над шляхом?.. Глянув на годинника, придивився... Годинник стояв!.. Зупинився!.. А він же ніколи не зупинявся!.. Він з юності моєї ніколи не зупинявся!.. Аж звідтоді, як подарував мені його друг студент, зрозуміло, тоді і бідний, і за останні. Але який же годинник: не на руку, які всі носять, не електронний – яка ж тут поезія, де стрілки, що розповідають казки про вічність?!, а годинничок – не простий!.. кишеньковий, і, отже, носити його треба тільки у кишені, і витягувати із неї (глибокої чи неглибокої) лише за ланцюжок, а опускаючи у кишеню, не забути кінець того ланцюжка залишити над нею. Тоді, в юності, зізнаюся, для форсу – позолочений ланцюжок над кишенею, а тепер, в не ті – не ті літа, щоб швидше знайти, згадати, в якій кишені лежить.

Звісно, у наш час, став він зовсім незручним, цей годинник: завеликий, і залишати ланцюжок над кишенею треба завжди не забувати!.. Але має він і перевагу: тридцять вісім літ ані разу не зупинявся!.. Не загубився і не розбився – і ось тобі пригода у найпекельніший час. Уперше підвів!..

Така, розумію, мізерія – годинник (і будь-який!) у порівнянні з часом. А ось зупинився, і якщо ти сам-один над шляхом, під сонцем, на розпеченому асфальті, голос подати нікому і перед байдужими людьми, що мчать повз, і не зиркнувши у твій бік, – враз відчуєш цінність і звичайнісінького годинника, який у місті будь-де можна за десятку купити. Але це не у місті!.. Можливо, і перебільшив свій розпач, що вдієш, схильний я до перебільшень. Та зарадити мені, здавалося, міг хіба що ангел, що по небу летить, у часі й понад часом, і в скрутну хвилину допомагає – невидимий, але суцільний, з крилами, що зливаються із кольором небес, тобто прозорими крилами.

А згадавши про ангелів, подумав, що мій народ пов'язує із ними не лише долі окремих людей, а й таємниці світобудови, яка, виявляється, в уявленнях предків, теж тримається на ангелах – цих незамінних вісниках добра й порятунку, щастя і надії. Як все-таки гарно сказано!.. Над шляхом згадував приблизно, а для цих нотаток виписую дослівно із фольклорних записів відомого Павла Чубинського: «Зірки – це ангели, що сидять на

сходінках неба із запаленими свічками в руках», «Веселка – шлях, по котрому ангели сходять з неба для набирання дощу»., «Дощ творять ангели завдяки особливо влаштованій великій сіті. На цю сіть ллють ангели воду і, на свій смак, можуть переносити її з одного місця на друге», «Снігу на небі запас великий, а на землю його скидають ангели лопатами. Ангели прочищають на небі дорогу»... і т. д.

А розміркувавшись у безнадії, одразу й не почув, що хтось там мене (чи мене?) гукає. Очі від землі піднеслися – машина поруч, авто!., дверцята кабіни з мого боку прочинені, а через них саме до мене (поза напівлежачи, вкрай незручна...) водій перехилився:

– Вам куди?.. Може, підвезу...

Машина старенька, й кольору вона колись, очевидно, була срібного, а може, попелястого. Яка там різниця – якого?! Хай із боками геть обчовганими, але ще жива машина, з мотором, який працює, гарячим духом обдає...

Умить опинився на сидінні, і обрїй – омріяний обрїй! – став наблизатися. Поїхали!.. Роззирнувся у машині: куди вже далі – старий-престарий «Запорожець», пам'ятка проминулих часів, екземпляр майже музейний. Можливо, йому було стільки ж років, як і моему годинникові, що зупинився?.. Але як же порадив я цьому музейному експонатові. На спідометр глянув – стрілка тремтіла на позначці «50 км» і наче боялася перейти обраний водієм рубіж надійності й безпеки, і їхали ми – як пливли, їхали – як птахи літають, широко розгорнувши крила й гордо оглядаючи простори навкруг себе... Одне слово, не швидко їхали...

Розговорилися... Водій був уже немолодий чоловік, зрештою, як і я. Про що завели розмову?.. Що сонце палить... Дощу й дощу треба, і по всій Україні, бо й картопля пропаде, і пшениця-жито... А як же нам, бідолахам всесвітнім, та ще й без урожаю... Про зарплату поговорили, як у столиці, райцентрах та селах, і по всій землі нашій, наче на все її майбутнє ошуканій. Розповів мені, що ось свого «Запорожця», що стільки років його виручає, ремонтує-ремонтуює і вже відремонтував, усього й лишилося – у срібний колір пофарбувати, і чому?

– Він мені з усіма тими ремонтами стільки коштує, що став уже начебто срібний і золотий...

Ще про дітей згадали, і про надію, можливо, все наше сьогоднішнє лихо, хай не для нас – для них перемелеться, бо гарні виростають діти, а нам уже багато не треба, аби здоров'я та діти щасливі...

Поминувши Обухівські горби, нескінченну Григорівку, наближалися до Кагарлика, вже й вітрячок біля Владиславки махнув крилами на шлях. Мій благодійник саме до Кагарлика й прямував, отже, мене врятував напівдороги, власне, й на всю дорогу, бо за Кагарликом ніяких проблем немає: тут автостанція, і поїду я далі з тривіальним квитком, і звичайнісіньким рейсовим автобусом, і доїду, і встигну, і для чого було зранку городити собі усі ці пригоди – на шлях!., попуткою!., щоб швидше!., як у юності!.. Хіба наздоженеш?..

Одна лише думка сумна: більше ніколи не зустріну я цього доброго чоловіка, що так виручив мене сьогодні – дверцята машини відчинив, тобто руку допомоги простягнув, а ще більше – сум'яття самотньої людини над шляхом здалеку помітив... А стільки ж разів у житті буваємо безнадійно самотніми?!

Треба було подумати й про віддяку, але як її виявити, щоб і не образити людину?.. Довгенько подумки складав слова, щоб таки їх сказати:

– Спасибі, що виручили, а за бензин все ж таки візьміть. Та й на ремонт машини затратилися, й перефарбувати її ще треба – у срібний колір.

Одірвавши погляд од дороги, він повернувся до мене:

– Та що ви надумали?! Іхали-балакали, а тепер – гроші... іхати удвох завжди веселіше, і, може, ще колись зустрінемося.

Може, й зустрінемося!., і раптом я здогадався про можливу віддяку – не образливу, щиру:

– Так у мене ж фотоапарат, я ж за професією – фотограф, сфотографую, а картку пришлю... Кажіть адресу...

Блокнот, зрозуміло, у мене завжди під рукою, і не раз, не раз!., саме світлинами я розплачувався з сільськими водіями, коли відмовлялися брати карбованці й троячки. Спосіб віддяки давно перевірений.

Вїхали у Кагарлик, містечко прекрасне – над озером, із старосвітським парком. Зупинилися неподалік автовокзалу – і я сфотографував водія, а потім думка наздогнала: нам же і удвох можна – і треба! – сфотографуватися. Підкликав першого перехожого:

– Будь ласка, все настроено, ось у це вічко пошукайте нас, щоб ми були разом – це головне!., а потім кнопочку натисніть...

Є стереотипи фотографування двох чоловіків, що виявляють приязнь один до одного: майже завжди обнявшись, з ротом – до вух, можливо, од незвичних для нас в інших ситуаціях обіймів... Обійнялися й ми, і хвилинка вже й зовсім прощальна наступила.

– Все гаразд, – сказав я водієві, – додому я, вважаю, доїхав. Спасибі ще раз, сильно виручили мене сьогодні. Одне лише: котра зараз година?.. Бо мій годинник зупинився, і не зупинявся ніколи, а це щось, мо', на сонці його розморило. Удома відремонтую. Кинута знічев'я думка раптом його зацікавила, він аж пожвавішав:

– А пішли-но... Гляну... Я ж годинники ремонтую, така у мене робота. Он моя майстерня, бачите, ото домок за вокзалом.

Поглянувши, куди він рукою показував, справді, над невеликим голубим кіоском червоним по білому на вивісці написано: «Ремонт годинників».

Та захоплений дальшою дорогою, не думав я про годинник, та й ще одне вирінало: хіба його так швидко відремонтуюш?.. Годинник, який стільки літ не зупинявся, а ось зупинився – видно, добре його ушкодило, і для чого ще одного клопоту завдавать людині, він вже й так запоміг мені сьогодні.

Та попутник наполягав:

– Це – за хвилину!.. Подивлюся, може, й злагоджу, а ні, то вже як випаде.

Зайшли-таки до майстереньки, що її, мабуть, у вітровії розхитує – дерев'яна, маленька. Водій, що виявився ще й годинникарем, між бровою та щокою затиснув лінзу-окуляра, і одразу став загадковим і неприступним, як усі майстри за роботою. Підняв кришку годинника, щось там викруткою, пінцетом розправляв, похекував удоволено, а за кілька хвилин – окуляр зняв, подав мені годинника:

– Все нормально... Тепер ітима!.. Будь здоров, йтима!..

Він був вдоволений своєю роботою, це було помітно і по очах, і посмішка на це вказувала, і по руці було видно, що повертала мені втрачене: необхідне у дорозі знання про час. Не знаю, можливо, він був великий майстер – і є, зрозуміло! – а можливо,

ущербина в механізмі годинника була дріб'язковою... Не знаю, ми більше не зустрічалися.

Чимало літ вже від тієї (можливо, й малозначущої?) пригоди минуло, та не забувається... а ангел – і з усіма іншими ангелами-анголами! – по небу летить!.. Застерігає і оберігає, і завжди біля кожного з нас він на сторожі, щоб вчасно з'явитися поруч, хоча й на годинника, як ми, ніколи не поглядає. Для чого йому той годинник?! Він же понад часом, він понад земними обр'яями летить!.. Це тільки ми дивимося на стрілки, що, сходячись, буває, наче нитку долі перерізають, і часом здається – назавжди. Але, зійшовшись, вони знову розходяться, і між ними постає дивовижно прекрасний простір майбутнього життя – і все воно твоє, і ти вітаєш його з радістю, як у дні подаленілої вже юності, і як друга вітаєш.